

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра освітнього менеджменту та публічного управління

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ»

для здобувачів вищої освіти за другим (магістерським) рівнем
зі спеціальності 073 Менеджмент
(освітньо-професійна програма «Управління закладом освіти»)

Одеса – 2020

УДК 37-047.64+376.3

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського (протокол № 9 від 25. 06. 2020 року)*

Рецензенти:

Хаджирадєва С. К. – завідувач кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України, доктор наук з державного управління, професор

Воронова С. В. – завідувач науково-методичної лабораторії розвитку та якості освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», кандидат педагогічних наук

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Управління закладом освіти в умовах інклюзії»: для здобувачів вищої освіти за другим (магістерським) рівнем вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (ОПП «Управління закладом освіти») денної та заочної форм навчання / укладач О. О. Сакалюк. Одеса : Університет Ушинського, 2020. 31 с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Управління закладом освіти в умовах інклюзії» містять зміст роботи й завдання для практичних занять та самостійної підготовки, вказівки щодо виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, питання для самоконтролю, рекомендовані джерела інформації, додатки.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	6
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ.....	15
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	16
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	18
ДОДАТКИ.....	20

ВСТУП

Мета навчальної дисципліни «Управління закладом освіти в умовах інклюзії»: створення умов для формування в здобувачів вищої освіти комплексу актуальних знань, умінь та навичок, необхідних для управління закладом освіти в умовах інклюзії.

Очікувані результати навчання дисципліни.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти мають **знати**:

- сутність основних понять і категорій, а також тенденції розвитку інклюзивної освіти в Україні та за кордоном;
- основні нормативно-правові документи, що регламентують інклюзивну освіту на міжнародному, національному та місцевому рівнях;
- акмеологічні й андрагогічні підходи до професійного розвитку персоналу в умовах інклюзії;
- структуру і зміст діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами;
- напрями впливу громадських інститутів на державну владу й на соціальну політику щодо дітей з особливими освітніми потребами;

уміти:

- оцінювати ефективність діяльності закладу освіти в напрямі розвитку інклюзивної політики й практики;
- використовувати вправи, тренінги і т. ін. для формування професійної команди, готової до роботи в закладі освіти з інклюзивним навчанням;
- оцінювати доцільність та ефективність використання педагогічних інновацій у закладі освіти з інклюзивним навчанням;
- презентувати інклюзивну освіту для різних цільових аудиторій громадянського суспільства (жителі району, батьки, громадські організації тощо);
- моделювати інклюзивне освітнє середовище;
- вибудовувати стратегію і планувати спільну діяльність закладу освіти з громадськими організаціями щодо розвитку інклюзивної освіти.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері менеджменту освіти, що передбачають впровадження інновацій за невизначеності умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань).

ЗК 3. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК 5. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні компетентності:

СК 2. Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії та плани.

СК 4. Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів організації.

СК 5. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.

СК 6. Здатність формувати лідерські якості та демонструвати їх в процесі управління людьми.

РОЗДІЛ 1 ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1.

Специфіка педагогічних інновацій у закладах освіти в умовах інклюзії

Тема 1. Сучасні тенденції розвитку інклюзивної освіти

Практичне заняття: круглий стіл «Сучасні тенденції розвитку інклюзивної освіти»

Питання до обговорення:

1. Інклюзивна освіта: сутність і базові принципи.
2. Нормативно-правове забезпечення діяльності закладу освіти в умовах інклюзії.

3. Моделювання структури інклюзивної освітньої мережі.

4. Громадянське суспільство і соціальне партнерство в інклюзивній освіті.

Практичне завдання:

1. Проаналізуйте концепцію розвитку інклюзивної освіти, заповніть Таблицю (додаток А).

<i>Критерії</i>	<i>Зміст</i>
Основні стратегічні орієнтири інклюзивної освіти	
Базові цінності інклюзивної освіти	
Ступінь правового забезпечення концепції	

2. Розробіть модель структури інклюзивної освітньої мережі. Обґрунтуйте раціональність запропонованої вами моделі з точки зору її ресурсного забезпечення (організаційно-правового, фінансового, соціально-економічного, інформаційно-методичного, кадрового).

3. Ознайомтеся з методикою оцінки соціальної політики та інструментами для її розробки і впровадження (додаток Б). Використовуючи «Лінзу інвалідності», проведіть аналіз політики реалізації соціальних ініціатив у сфері інклюзивної освіти (аналіз проводиться на основі вивчення нормативно-правових документів та практики не менш, ніж у 20 закладах освіти). За результатами аналізу підготуйте звіт.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Проблеми розвитку інклюзивної освіти.

Практичне завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з кейсом «Еволюція розвитку інклюзивної освіти в країнах пострадянського простору та за кордоном». Дайте відповіді на наступні запитання:

– Які, на ваш погляд, країни найбільш прогресивно розвиваються у сфері інклюзивної освіти? Назвіть 5 причин, за якими їм вдалося домогтися статусу «країни, що найбільш прогресивно розвиваються у сфері інклюзивної освіти».

– Що заважає розвитку інклюзивної освіти у вашій країні? Обґрунтуйте свою думку.

– Чи є інклюзивне навчання повною альтернативою навчанню дітей в умовах спеціальних закладів освіти?

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Інклюзивна освіта. Івано-Франківськ : ПП Бойчук А. Б., 2015. 152 с.

2. Дікова-Фаворська О. М., Здрагат С. Г. Інклюзія в освіті : повсякденні практики та процедура оцінювання : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 416 с.

3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

4. Нормативно-правова база у сфері інклюзивної освіти. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ielegalframework/>.

5. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : А. С. К., 2012. 308 с.

6. Про освіту : Закон України від 05. 09. 2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення : 24. 06. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16. 01. 2020 р. № 463-IX. Дата оновлення : 01. 08. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

8. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті : навч. посіб. / А. М. Ананьєв та ін. ; за заг. наук. ред. С. К. Хаджирадєвої. Київ : Освіта України, 2014. 244 с.

9. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 248 с.

Тема 2. Педагогічні інновації в структурі управління закладом освіти в умовах інклюзії

Практичне заняття: вирішення практичних завдань «Педагогічні інновації в структурі управління закладом освіти в умовах інклюзії»

Питання до обговорення:

1. Заклад загальної середньої освіти в умовах інклюзії як об'єкт управління.

2. Варіанти інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

3. Управління педагогічними інноваціями в закладі освіти в умовах інклюзії.

3. Діяльність освітньої установи в напрямі розвитку інклюзивної політики і практики.

5. Педагогічні інновації в закладі освіти в умовах інклюзії в структурі освітнього процесу.

Практичне завдання:

1. Використовуючи методику оцінки моделі інклюзивної освіти Н. Медової, визначте результативність діяльності з формування доступної освіти для дітей з особливими освітніми потребами (на прикладі декількох закладів освіти).

Кожен виділений компонент має певний критерій сформованості, який визначається такими показниками: високий (В) – повна сформованість критерію; середній (С) – часткова сформованість критерію; низький (Н) – відсутність критерію.

Компоненти, критерії та показники
сформованості моделі інклюзивної освіти (за Н. Медовою)

<i>Компоненти</i>	<i>Критерії</i>	<i>Показники</i>
Полісуб'єктний: педагоги, батьки, учні, співробітники, представники установ та організацій	Толерантність суб'єктів інтегрованого освітнього процесу.	В – толерантне ставлення до всього процесу інклюзії С – часткове прийняття; цінності на рівні законноправових відносин Н – неприйняття
	Формування територіального банку даних про педагогічних працівників, що пройшли перепідготовку за програмою «Інклюзивна освіта».	В – банк даних щорічно оновлюється С – банк даних не оновлюється Н – банку даних немає
	Проведення навчальних семінарів з питань інклюзивної освіти.	В – проводяться регулярно С – проводяться епізодично Н – не проводяться
Педагогічні умови		
Нормативно-правове забезпечення	Наявність нормативних матеріалів з проблеми інклюзивної освіти.	В – є С – незначний обсяг інформації Н – немає
Міжвідомча взаємодія	Взаємодія з організаціями та установами інших відомств, громадськими об'єднаннями.	В – тісна співпраця С – фрагментарна, незначна Н – не ведеться
Методичне забезпечення	Забезпечення закладу освіти довідково-інформаційними виданнями, навчально-методичними посібниками.	В – забезпечення повне С – забезпечення часткове Н – забезпечення відсутнє
	База діагностичного інструментарію, спеціальних корекційних методик, мультимедійних посібників.	В – постійно оновлюється Н – база не оновлюється С – база відсутня

Матеріально-технічні ресурси	Сформованість матеріально-технічної бази.	В – сформована повністю С – частково Н – не сформована
Інформаційне забезпечення	Інформування населення про проблеми інклюзивної освіти.	В – регулярні публікації в ЗМІ С – публікації епізодичні Н – публікацій у ЗМІ немає
Дидактична система		
Організаційно-змістовний компонент	Наявність медико-психолого-педагогічного супроводу.	В – наявність супроводу з повною комплектацією фахівців. С – наявність супроводу з частковою комплектацією фахівців Н – відсутність супроводу
	Використання технологій поетапного включення дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес.	В – володіння технологіями С – часткове використання технологій Н – технології не використовуються
	Варіативна складова.	В – введення корекційного компонента С – часткове введення корекційного компонента Н – відсутність корекційного компонента
	Організація позаурочної інтегративної діяльності.	В – план заходів повний, що відповідає сучасним вимогам включення дітей з особливими освітніми потребами С – план поверховий Н – плану немає
	Організація додаткових занять з вузькими спеціалістами.	В – заняття проводяться, штат вузьких фахівців укомплектований С – заняття проводяться, штат фахівців укомплектований частково Н – заняття не проводяться через відсутність фахівців

2. Використовуючи методику SWOT-аналізу визначте переваги, недоліки, загрози й альтернативи закладу освіти з інклюзивним навчанням. Підготуйте рекомендації менеджерам освіти, які знаходяться на етапі переходу від «звичайного закладу освіти» до – «інклюзивного».

Переваги	Недоліки
Загрози	Альтернативи

3. Підготуйте інформаційний лист для батьків про можливості навчання у школі дітей з особливими освітніми потребами.

4. Розробіть структурно-функціональну модель інклюзивного навчання в закладі освіти. Підготуйте обґрунтування про доцільність саме такої моделі і вкажіть умови, за яких вона буде працювати найбільш ефективно.

5. Ознайомтеся з кейсом «Підходи до типології та класифікації педагогічних інновацій». На основі проведеного аналізу:

а) підготуйте карту-макет педагогічних інновацій закладу освіти;

б) інформацію / доповідь / презентацію про педагогічні інновації, які реалізуються в закладі освіти (на прикладі конкретного закладу освіти).

Питання для самостійного опрацювання:

1. Категорії дітей з особливими освітніми потребами та базові принципи їх навчання.

Практичне завдання для самостійної роботи:

1. Узагальніть існуючі підходи до визначення категорій дітей з особливими освітніми потребами та узагальніть їх характеристики.

Рекомендована література:

1. Дікова-Фаворська О. М., Здрагат С. Г. Інклюзія в освіті : повсякденні практики та процедура оцінювання : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 416 с.

2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. Київ : АТОПОЛ. 2011. 274 с.

4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 304 с.

5. Лорман Т., Деппелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практ. посіб. ; пер. з англ. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 296 с.

6. Мёдова Н. А. Инклюзивное образование в схемах и таблицах : метод. пособ. Томск : МБЛПУ ЗОТ «Центр медицинской профилактики», 2012. 24 с.

7. Нормативно-правова база у сфері інклюзивної освіти. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ielegalframework/>.

8. Педагогические инновации в инклюзивном образовании в школе : учеб. пособ. / сост. Т. В. Тинтюк, Е. А. Лемех, Т. П. Евдокимова. Минск : МГИРО, 2014. 194 с.

9. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

10. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті : навч. посіб. / А. М. Ананьєв та ін. ; за заг. наук. ред. С. К. Хаджирадєвої. Київ : Освіта України, 2014. 244 с.

Тема 3. Педагогічні інновації та професійний розвиток персоналу в закладі освіти в умовах інклюзії

Практичне заняття: семінар-тренінг «Педагогічні інновації та професійний розвиток персоналу в закладі освіти в умовах інклюзії»

Питання до обговорення:

1. Специфіка управління професійним розвитком педагогічних працівників закладу освіти в умовах інклюзії.
2. Командоутворення – умова ефективного управління закладом освіти в умовах інклюзії.

Практичне завдання:

1. Проаналізуйте онлайн платформи, на надають можливість проходити онлайн курси з інклюзивної освіти, та визначте їх змістову й організаційну складову.
2. Доберіть методику, що дозволяє визначити рівень готовності до професійної діяльності в умовах інклюзії. За результатами самодіагностики розробіть план професійно-особистісного розвитку у сфері інклюзивної освіти.
3. Підготуйте тренінгові вправи з командоутворення для педагогів, які працюють в інклюзивному закладі освіти, та проведіть їх для своїх однокласників.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Сучасні підходи до професійного розвитку персоналу в закладі освіти в умовах інклюзії.

Практичне завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте наукові джерела, які розкривають специфіку управління професійним розвитком педагогічних працівників закладу освіти в умовах інклюзії. Розробіть шляхи професійного розвитку в процесі підвищення кваліфікації. Оформіть список наукових джерел, дотримуючись національних правил бібліографічного опису літератури.

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Інклюзивна освіта. Івано-Франківськ : ПП Бойчук А. Б., 2015. 152 с.
2. Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. ; за заг.ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А. С. К.», 2012. 192 с.

5. Лорман Т., Деппелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практич. посіб. ; пер. з англ. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 296 с.

6. Нормативно-правова база у сфері інклюзивної освіти. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ielegalframework/>.

7. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.

8. Педагогические инновации в инклюзивном образовании в школе : учеб. пособие. / сост. Т. В. Тинтюк, Е. А. Лемех, Т. П. Евдокимова. Минск : МГИРО, 2014. 194 с.

9. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

10. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті : навч. посіб. / А. М. Ананьєв та ін. ; за заг. наук. ред. С. К. Хаджирадєвої. Київ : Освіта України, 2014. 244 с.

Змістовий модуль 2.

Технології ефективного управління закладом освіти в умовах інклюзії

Тема 4. Розвиток інклюзивного освітнього середовища

Практичне заняття: вирішення практичних завдань «Інклюзивне освітнє середовище»

Питання до обговорення:

1. Сучасні підходи до аналізу освітнього середовища.
3. Моделювання інклюзивного освітнього середовища.
4. Виховання толерантності – основа ефективної взаємодії в умовах інклюзії.

Практичне завдання:

1. Проаналізуйте кейс «Освітній простір інклюзивного закладу освіти». Опишіть освітній простір закладу освіти (за вибором) та на його основі розробіть план розвитку інклюзивного освітнього простору.

Для опису скористайтесь інформацією про специфічні середовищні ресурси, що активно використовуються в освітньому середовищі, організованому для дітей з особливими освітніми потребами (специфічні середовищні ресурси кожної окремої категорії певним чином уточнюються і конкретизуються) (додаток В).

2. Визначте специфіку роботи команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти.

3. Візьміть участь у тренінгових вправах «Толерантність та емпатія в просторі інклюзії», «Різні діти – різні ми»: «Ми різні», «Мій досвід спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами», «Список наших проблем у спілкуванні з дітьми з особливими освітніми потребами», «Я сьогодні»,

«Проблеми дітей з особливими потребами», «Не бачу, не чую, не розмовляю», «Інопланетянин», «Поводир – Сліпий» (робота в парах), «Зв'язані руки», «Взаємодія» та ін.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Складові компоненти і предметно-функціональні ознаки освітнього середовища закладу освіти.

Практичне завдання для самостійної роботи:

1. Визначте специфіку структурних компонентів інклюзивного освітнього середовища.

2. Схарактеризуйте ознаки толерантного освітнього середовища.

Рекомендована література:

1. Будник О. Б. Інклюзивна освіта. Івано-Франківськ : ПП Бойчук А. Б., 2015. 152 с.

2. Інклюзивна освіта від А до Я : poradnik для педагогів і батьків / укл. : Н. В. Заєркова, А. О. Трейтак. К., 2016. 68 с.

3. Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. ; за заг.ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.

4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

5. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А. С. К.», 2012. 192 с.

6. Нормативно-правова база у сфері інклюзивної освіти. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ielegalframework/>.

7. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.

8. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

9. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті : навч. посіб. / А. М. Ананьєв та ін. ; за заг. наук. ред. С. К. Хаджирадєвої. Київ : Освіта України, 2014. 244 с.

Тема 5. Соціальне партнерство в реалізації політик, стратегій, програм інклюзивної освіти

Практичне заняття: круглий стіл «Соціальне партнерство в реалізації політик, стратегій, програм інклюзивної освіти»

Питання до обговорення:

1. Спільна діяльність закладу освіти з громадськими організаціями в умовах інклюзії.

2. Фандрайзингова діяльність.

3. Волонтерство.

Практичне завдання:

1. Підготуйте презентацію про роботу закладу освіти (за вибором) з соціальними партнерами щодо розвитку інклюзивної освіти за поточний рік. Цільова аудиторія – колектив закладу освіти, соціальні партнери.

2. Сплануйте роботу волонтерів у закладі освіти з інклюзивним навчанням та заплануйте план заходів.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Спільна діяльність закладу освіти з громадськими організаціями в умовах інклюзії.

Практичне завдання для самостійної роботи:

1. Запропонуйте план професійного співробітництва закладу освіти із фахівцями партнерських організацій і служб (вектор комплексного супроводу дітей з особливими потребами).

Рекомендована література:

1. Інклюзивна освіта від А до Я : poradnik dla pedagogów i батьків / укл. : Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.

2. Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. ; за заг.ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.

3. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А. С. К.», 2012. 192 с.

4. Нормативно-правова база у сфері інклюзивної освіти. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ielegalframework/>.

5. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.

6. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

7. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті : навч. посіб. / А. М. Ананьєв та ін. ; за заг. наук. ред. С. К. Хаджирадєвої. Київ : Освіта України, 2014. 244 с.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1.	Підготовка і захист презентації «Інклюзивна освіта в закладі освіти: вимога часу»	20	20
Усього годин		20	20

Вимоги до індивідуального навчально-дослідного завдання

Для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання та його презентації необхідно:

- 1) вивчити теоретичні питання щодо змісту і сутності інклюзивної освіти;
- 2) використовуючи сервіси для створення презентації (Google Slides, Prezi, Power Point та ін.), підготувати зміст презентації (з доповіддю) на тему «Інклюзивна освіта в закладі освіти: вимога часу». Цільова аудиторія – педагогічний колектив закладу освіти (доповідь презентується на педагогічній раді) або батьки (загальношкільні батьківські збори).

Підготовку виступу можна готувати в контексті світової практики чи досвіду країни (регіону, області, міста, району). Рекомендовано використовувати статистичні дані, результати експертних оцінок і соціологічних досліджень.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Сутність поняття і базові принципи інклюзивної освіти.
2. Еволюція розвитку інклюзивної освіти в країнах пострадянського простору та за кордоном.
3. Мета, завдання та принципи розвитку інклюзивної освіти в Україні.
4. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти.
5. Теоретичне обґрунтування проблем розвитку інклюзивної освіти.
6. Моделювання структури інклюзивної освітньої мережі.
7. Громадянське суспільство і соціальне партнерство в інклюзивній освіті.
8. Заклад загальної середньої освіти в умовах інклюзії як об'єкт управління.
9. Категорії дітей з особливими освітніми потребами.
10. Базові принципи навчання дітей з особливими освітніми потребами.
11. Варіанти інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.
12. Обґрунтування управління педагогічними інноваціями в закладі освіти в умовах інклюзії.
13. Діяльність освітньої установи в напрямі розвитку інклюзивної політики і практики.
14. Педагогічні інновації в закладі освіти в умовах інклюзії в структурі освітнього процесу.
15. Сучасні підходи до професійного розвитку персоналу в закладі освіти в умовах інклюзії.
16. Специфіка управління професійним розвитком педагогічних працівників закладу освіти в умовах інклюзії.
17. Командоутворення – умова ефективного управління закладом освіти в умовах інклюзії.
18. Сучасні підходи до аналізу освітнього середовища.
19. Складові компоненти і предметно-функціональні ознаки освітнього середовища закладу освіти.
20. Моделювання інклюзивного освітнього середовища.
21. Універсальний освітній дизайн в освіті.
22. Виховання толерантності – основа ефективної взаємодії в умовах інклюзії.
23. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному процесі.
24. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання.
25. Механізми взаємодії закладу освіти з соціальними партнерами в умовах інклюзії.

26. Спільна діяльність закладу освіти з громадськими організаціями в умовах інклюзії.

27. Громадські батьківські організації та їх роль у впровадженні інклюзивної освіти.

28. Фандрайзингова діяльність.

29. Волонтерство.

30. Волонтерство та адвокатство батьків дітей з особливими потребами.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Будник О. Б. Інклюзивна освіта. Івано-Франківськ : ПП Бойчук А. Б., 2015. 152 с.
2. Дікова-Фаворська О. М., Здрагат С. Г. Інклюзія в освіті : повсякденні практики та процедура оцінювання : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 416 с.
3. Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. ; за заг.ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А. С. К.», 2012. 192 с.
6. Лорман Т., Деспелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практ. посіб. ; пер. з англ. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 296 с.
7. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.
8. Педагогические инновации в инклюзивном образовании в школе : учеб. пособ. / сост. Т. В. Тинтюк, Е. А. Лемех, Т. П. Евдокимова. Минск : МГИРО, 2014. 194 с.
9. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
10. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті : навч. посіб. / А. М. Ананьєв та ін. ; за заг. наук. ред. С. К. Хаджирадєвої. Київ : Освіта України, 2014. 244 с.

Допоміжна література

1. Інклюзивна освіта від А до Я : poradnik для педагогів і батьків / укл. : Н. В. Заєркова, А. О. Трейтак. К., 2016. 68 с.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 304 с.
3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. Київ : АТОПОЛ. 2011. 274 с.
4. Мёдова Н. А. Инклюзивное образование в схемах и таблицах : метод. пособ. Томск : МБЛПУ ЗОТ «Центр медицинской профилактики», 2012. 24 с.

5. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : А. С. К., 2012. 308 с.

6. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 248 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Про освіту : Закон України від 05. 09. 2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення : 24. 06. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16. 01. 2020 р. № 463-IX. Дата оновлення : 01. 08. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

3. Нормативно-правова база у сфері інклюзивної освіти. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ielegalframework/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Пояснювальна записка до Концепції розвитку інклюзивної освіти

1. Обґрунтування необхідності прийняття Концепції

Розроблення Концепції розвитку інклюзивної освіти викликано необхідністю вирішення важливих питань щодо забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

За оперативними даними, із 129 тис. дітей з особливими освітніми потребами, які інтегровані до загальноосвітніх навчальних закладів, 45 відсотків складають діти з інвалідністю.

Водночас, на сьогодні організаційно-методичні засади навчального процесу у загальноосвітніх школах орієнтовані на дітей з типовим розвитком, і не враховують особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Невідповідність форм і методів педагогічного впливу на таких дітей може створювати передумови для формування у них негативного ставлення до навчання, девіантної поведінки.

Успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Прийняття Концепції забезпечить батькам можливість усвідомленого вибору місця для здобуття дітьми з особливими потребами якісної освіти, допоможе уникнути численних проблем, що призводять до напруження і загострення міжособистісних стосунків, порушення родинних зв'язків, послаблення інституту сім'ї в цілому.

2. Мета і шляхи її досягнення

Метою розроблення Концепції є визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами, здійснення комплексної реабілітації таких дітей, набуття ними побутових та соціальних навичок, розвиток здібностей, втілення міжнародної практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним навчанням, готових до надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами.

Шляхи розвитку інклюзивної освіти в Україні: удосконалення нормативно-правової бази, створення умов для безперешкодного доступу до навчальних закладів,

починаючи з дошкільних, збереження єдиного освітнього простору, приведення системи освітньої роботи у відповідність до потреб дитини, сім'ї, відповідна підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

3. Правові аспекти

Правовою основою Концепції є: Конституція України, закони України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства», Укази Президента України від 20.03.2008 № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 18.12.2007 № 1228 «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 № 784 «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна», розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1482-р «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року».

Реалізація Концепції потребує внесення змін до чинних нормативно-правових актів в частині впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах.

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Фінансування буде здійснюватися у межах асигнувань, передбачених у Державному бюджеті на відповідний рік, та за рахунок інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

5. Громадське обговорення

Проект Концепції було розміщено на сайті Міністерства освіти і науки для громадського обговорення, надіслано для обговорення та надання пропозицій до Міністерства освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Пропозиції та зауваження, надіслані до Міністерства під час громадського обговорення, враховано.

6. Прогнози результатів

Реалізація Концепції сприятиме удосконаленню нормативних засад, впровадженню інноваційних технологій, демократичних підходів в організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами, їх психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу, забезпеченню архітектурної доступності загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, незалежно від форм власності, та підпорядкування, відповідно до потреб дітей.

Директор департаменту О. В. Єресько

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ міністерства освіти
і науки України
від 01.10.2010 №912

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Загальні положення

Концепція розвитку інклюзивної освіти розроблена відповідно до Конституції та законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері освіти, соціального захисту та реабілітації осіб з інвалідністю.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

У Законах України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про реабілітацію інвалідів в Україні» регламентовано надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з обмеженими можливостями здоров'я, зокрема, дітям з особливими освітніми потребами.

Відповідно до Конституції України та законодавства у галузі освіти, реабілітації, соціального захисту держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини шляхом запровадження інклюзивної освіти.

Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» внесено зміни до Закону України "Про загальну середню освіту" в частині впровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Мета, завдання, принципи

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання ґрунтується на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

Метою Концепції є:

визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами;

створення умов для удосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом упровадження інноваційних технологій, зокрема, інклюзивного навчання;

формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю.

Основні завдання:

удосконалення нормативно-правового, науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення, орієнтованого на впровадження інклюзивного навчання;

запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю;

формування освітньо-розвивального середовища для дітей з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу;

впровадження інклюзивної моделі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням потреби суспільства;

забезпечення доступу до соціального середовища та навчальних приміщень, розроблення та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання;

удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання;

залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності.

Принципи розвитку інклюзивної освіти:

науковість (розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів впровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи);

системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, наступності між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта);

варіативність, корекційна спрямованість (організація особистісно орієнтованого навчального процесу у комплексі з корекційно-розвитковою роботою для задоволення соціально-освітніх потреб, створення умов для соціально-трудової реабілітації, інтеграції в суспільство дітей з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі дітей-інвалідів);

індивідуалізація (здійснення особистісно орієнтованого (індивідуального, диференційованого підходу));

соціальна відповідальність сім'ї (виховання, навчання і розвиток дитини; створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально-реабілітаційному процесі);

міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами).

Шляхи впровадження

Реалізація Концепції передбачає комплексне розв'язання питань, пов'язаних з нормативно-правовим, навчально-методичним, кадровим забезпеченням інклюзивної освіти.

1. Нормативно-правове забезпечення:

розроблення Типового положення про порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах;

внесення змін до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації.

2. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання:

розроблення особистісно орієнтованих навчальних планів, програм;

розроблення методичних рекомендацій, методичних посібників щодо психолого-педагогічних особливостей організації навчання, комплексної реабілітації, створення передумов для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами дошкільного та шкільного віку в умовах інклюзії;

розроблення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням;

забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним та інтегрованим навчанням спеціальними підручниками та наочно-дидактичними матеріалами з урахуванням контингентів учнів з особливими освітніми потребами;

реалізація корекційно-розвиткової складової особистісно орієнтованого навчального плану в умовах інклюзивного навчання, спрямованої на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, шляхом здійснення індивідуального та диференційованого підходу.

3. Інституційні зміни:

запровадження відповідними навчальними закладами для дітей дошкільного та шкільного віку, психолого-медико-педагогічними консультаціями, іншими структурами у системі освіти соціально-педагогічного патронату, системної ранньої допомоги та реабілітації дітей з порушеннями розвитку, починаючи від народження;

запровадження у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах інклюзивного навчання з урахуванням побажань батьків (осіб, які їх замінюють);

створення у складі органів управління освітою окремих структурних підрозділів з питань освіти дітей з особливими освітніми потребами;

створення кафедр корекційної освіти (лабораторій) в інститутах післядипломної педагогічної освіти та введення посади методиста з питань інклюзивного навчання;

використання інформаційно-методичного ресурсу, кадрового потенціалу спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, психолого-медико-педагогічних консультацій для фахового системного супроводу дітей, які навчаються за інклюзивною формою;

доповнення Класифікатора професій новою кваліфікацією – асистент учителя.

4. Модернізація вищої педагогічної освіти і системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів:

спеціальна підготовка і перепідготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання;

спеціальна підготовки консультантів обласних та районних (міських) психолого-медико-педагогічних консультацій з питань навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання;

запровадження системної організаційно-методичної, консультативно-роз'яснювальної роботи серед керівників навчальних закладів, громадськості, батьків щодо забезпечення права дітей з особливими потребами на освіту.

Очікувані результати

Реалізація Концепції сприятиме:

забезпеченню права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти, незалежно від стану здоров'я, місця їх проживання;

створенню належних умов для функціонування і розвитку інклюзивної освіти в Україні, забезпеченню достатнього обсягу фінансування для впровадження інклюзивного навчання;

зміні освітньої парадигми, удосконаленню навчального процесу шляхом урахування сучасних досягнень науки та практики;

забезпеченню архітектурної доступності загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, незалежно від форм власності, та підпорядкування, відповідно до потреб дітей;

підготовці достатньої кількості кваліфікованих педагогічних кадрів, які володіють методиками інклюзивного навчання, створення системи підвищення їх професійної майстерності;

забезпеченню навчальних закладів, що впроваджують інклюзивне навчання, транспортними засобами, відповідними навчально-методичними, наочними, дидактичними матеріалами, сучасними засобами реабілітації індивідуального та колективного призначення.

Фінансове забезпечення

Фінансування організації інклюзивного навчання здійснюється за рахунок державного бюджету, коштів місцевих громад та коштів громадських, благодійних і міжнародних організацій.

Додаток Б

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Позитивне оцінювання (appreciative inquiry) – це методика, яка розроблена в середині 90-х років Д. Куперрайдером і яку можна застосовувати для досягнення змін і розвитку в численних галузях, зокрема в освіті, плануванні на рівні міністерств, організацій, компаній та ін. В основі методики – «правило D» (Discovery – відкриття; Dream – мрія; Design – дизайн; Destiny – доля).

Методика «позитивного оцінювання» ґрунтується на чотирьох етапах і характерних для них видів діяльності. В основі методики завжди лежить вибір «позитивної» теми, яка дає початок всьому циклу «позитивного оцінювання». Щоб сформулювати позитивну тему, необхідно спробувати перетворити «проблему» на «можливість». Наприклад, проблема: багато дітей з інвалідністю перебуває в спеціальних інтернатах та відірвані від своїх сімей. Можливість: можна створити умови для того, щоб діти з інвалідністю проживали у своїх сім'ях.

Чотири етапи «позитивного оцінювання»:

1. Етап «Відкриття» – виявляються ті цінності і ресурси, які можуть стати основою для подальшого розвитку.

2. Етап «Мрія» – ставиться запитання «Що буде, якщо ми повністю реалізуємо свій потенціал?».

3. Етап «Дизайн» – ставиться запитання «Як буде виглядати та організація / інституція, яка зможе легко розширити наш потенціал і реалізувати нашу мрію?». Ми повинні створити образ системи, яка зможе реалізувати нашу «велику ідею».

4. Етап «Доля» – формування програми дій з реалізації нашого спільного бачення проблеми, ситуації в житті. Ми запитуємо себе: «Які 20% дій принесуть 80% результатів?». Вивчаємо це питання і починаємо реалізовувати заплановані зміни.

Під час аналізу проблеми необхідно звертати увагу не тільки на недоліки, а й на те позитивне, що вже досягнуто. Слід підходити до вирішення будь-якої проблеми з позицій «позитивного оцінювання».

«Позитивне оцінювання» – це колективний пошук кращого в чинних міжнародних та національних програмах, стратегіях, в людях, їхніх організаціях, в оточуючому світі. Він включає в себе і мистецтво ставити позитивні запитання, посилює здатність помічати, знаходити і збільшувати позитивний потенціал. «Позитивне оцінювання» реалізує традиційний підхід до явищ, ситуацій, а саме: знайти проблему, поставити діагноз і знайти рішення. Увага при цьому приділяється тому, що є негативним, що призупинило функціонування. Оскільки ми шукаємо проблеми, ми знаходимо їх.

«Позитивне оцінювання» передбачає розглянути те, що є конструктивним у роботі інституції, організації (див. табл. 1 і 2). «Позитивне оцінювання»

ґрунтується на припущенні, що в будь-якій діяльності організації або інституції існують позитивні моменти.

Таблиця 1

<i>Модель вирішення проблеми</i>	<i>Модель «позитивного оцінювання проблеми»</i>
Постановка проблеми	Оцінка – «цінувати найкраще із того, що є»
Аналіз причин	Уявити – «чого можна досягти»
Аналіз можливого рішення	Обговорити – «що повинно бути»
Планування заходів / вирішення проблеми	Внести зміни – «що буде»
Вихід: організація / інструкція – це проблема, яку потрібно вирішити	Вихід: організація – це «таємниця», яку необхідно розкрити

Таблиця 2

<i>Мислення, яке фіксується на недоліках</i>	<i>Позитивне мислення</i>
Проблеми	Можливості
«Стакан напівпустий»	«Стакан на половину повний»
Керується існуванням проблеми	Керується перспективним баченням
Гроші (пріоритетність)	Значення організації
Нестача ресурсів	Безліч ресурсів
Критичне мислення	Продуктивне мислення
Протидія	Енергія
Покрокове просування	Безпрецедентні прориви
Формальне спілкування	Значущі зобов'язання
Використання інших	Співпраця з іншими
Ділові відносини та компроміси	Партнерські відносини
Професійне керівництво	Власна ініціатива
Навчання у формі застережень і вказівок	Навчання на прикладах

«Позитивне оцінювання» з безперервним циклом

Наведемо вісім вихідних етапів «позитивного оцінювання» (за Сью Анніс Хамонда «Короткий довідник з «позитивного оцінювання»):

1. Знайти, що добре працює. У будь-якому суспільстві, групі, організації, установі є щось позитивне. Навіть проблематичні групи можуть чимось зацікавити. Ці сильні сторони варто використовувати як основу подальшого розвитку організації. Чим краще ми розуміємо ці переваги, тим успішніше ми можемо йти вперед.

2. Правильно визначити центр уваги. Ті речі, які люди фокусують, стають реальністю, і ті, на що вони звертають увагу, найбільш реалізуються. Якщо люди концентруються на проблемах, то останні зазвичай виростають. Коли вони розглядають хороші придбання, то це може перерости в реальність.

3. Створювати реальність. Реальність створюється в певний момент. Вона може проявлятися по-різному різними людьми.

4. Ставити правильні запитання. Питання, які задають людям, впливають на них певним чином. Як визначив Д. Куперрайдер, «зміни починаються з

першого питання», а не в якийсь віддалений момент у майбутньому, коли заплановане впроваджується в життя.

5. Переносити минуле в майбутнє. Зрозуміла тривога, зумовлена нерозумінням, зменшується, коли ми працюємо вже із знайомими нам речами, яким довіряємо.

6. Переносити краще з минулого. Переносячи деякі частини з минулого в майбутнє, люди можуть відбирати найкраще з них. Часом люди не помічають своїх сильних сторін, коли вони прагнуть вирішити проблему. Для того, щоб досягти своєї мети у майбутньому, важливо сконцентрувати увагу на позитиві і починати діяти з урахуванням своїх сильних сторін.

7. Цінувати особливості. Уміння цінувати особливості є найважливішим чинником процесу. Організації, інституції – це живі системи, багаті можливостями, які неважко помітити, якщо тільки цього бажати.

8. Впроваджувати позитивну мову. Мова, що використовується людьми, створює їх реальність. Те, як люди говорять про себе і навколишній світ, означає природу їх досвіду.

«Лінза інвалідності» (інструмент для розробки та впровадження політики)

«Лінза інвалідності» – це інструмент для розробки та впровадження політики, яка є інклюзивною по відношенню до осіб з інвалідністю. «Лінза інвалідності» допомагає розв'язати проблемні аспекти будь-якої законодавчої ініціативи, планів, програм, які прямо або опосередковано стосуються людей з інвалідністю, і підкреслити виходи з ситуації.

– Вона дає фахівцям, які розробляють і аналізують державну політику, схему для вивчення і коригування впливу запропонованої ініціативи, програми на соціальне становище осіб з інвалідністю.

– Вона дає можливість поглянути під новим кутом на основні причини таких проблем, як дискримінація, несприятливі умови і обмеження можливостей для людей з інвалідністю.

– Вона є способом створення соціального середовища, яке враховує права і потреби осіб з інвалідністю.

– Вона допомагає ліквідувати дискримінацію по відношенню до людей з інвалідністю і дає їм можливість повноцінної участі в житті суспільства.

За допомогою «лінзи інвалідності» (у буквальному значенні «лінза» – це спосіб для поліпшення зору, який посилює чіткість бачення) можна виявити реальний стан інклюзивної політики, яка діє в Україні щодо людей з інвалідністю. Розгляд законодавчо-нормативних актів, програм, інструкцій і процедур крізь «лінзу інвалідності» означає, іншими словами, розгляд крізь спеціальні оцінювальні методики. Для аналізу певного документа можна використовувати різні форми цього аналітичного інструменту. Однак необхідно дотримуватися головного принципу – розглядати всі твердження через збільшувальне скло, знаходячи серед них такі, які необхідно змінити, або

додати їм інклюзивний характер. Методи «лінзи інвалідності» побудовані таким чином, щоб допомогти представникам різних інституцій (державних і неурядових) оцінювати вже діючі або ті, що розробляються, програми, законодавчо-нормативні документи з точки зору недискримінації, рівності можливостей, повагу особливостей, повного й ефективного включення в суспільне життя людей з інвалідністю.

Фактично, «лінза» – це низка питань до діючої політики у ставленні до людей з інвалідністю, зокрема урядових ініціатив. Питання, спрямовані на виявлення основних аспектів її впливу, допомагають забезпечити створення сучасних законів, програм і послуг, які є: інклюзивними щодо осіб з інвалідністю; недискримінаційними; ґрунтуються на повазі прав і потреб осіб з інвалідністю; відповідають принципам «універсального дизайну», забезпечуючи доступність і «розумні пристосування» для осіб з інвалідністю; враховують у процесі надання послуг, розрахованих на широкі маси населення, конкретні потреби осіб з інвалідністю відповідно до типу обмеження; попереджають непередбачені негативні наслідки; розроблені з урахуванням пропозицій осіб з інвалідністю; забезпечують повне й ефективне включення в суспільне життя людей з інвалідністю; відображають цілі уряду по досягненню рівних і справедливих умов для всіх без винятку громадян.

Слід підкреслити, що «лінза інвалідності» є не тільки способом аналізу та розробки політики. Вона одночасно є засобом впровадження та створення умов для інклюзивної практики.

Коли слід застосовувати «лінзу інвалідності»?

«Лінзу інвалідності» можна використовувати як відпрацювання якоїсь ініціативи, що прямо або опосередковано стосується осіб з інвалідністю. Її можуть взяти на озброєння органи влади і цивільні інститути.

«Лінзу» необхідно застосовувати перед написанням або впровадженням будь-яких законодавчо-нормативних актів, будь-яких формальних інструкцій, при проведенні заходів. Її застосування дає можливість отримати інформацію, яка може бути використана на етапі корекції проєктів законів та нормативних актів з метою надання їм інклюзивного характеру.

«Лінзу» рекомендується використовувати в процесі: підкреслення проблеми; розробки критеріїв оцінки; вивчення альтернатив; оцінки перспективи реалізації; вироблення рекомендацій.

Наслідки застосування «лінзи інвалідності»: сприяє вдосконаленню програм і послуг для осіб з інвалідністю; допомагає підвищити рівень ефективності; максимально підвищує ймовірність забезпечення та реалізації прав; допомагає уникнути негативного побічного ефекту для осіб з інвалідністю в процесі внесення змін до чинної політики.

Додаток В

**Освітні середовищні ресурси зі
стимулюючим і підтримуючим потенціалом
(за С. Гайдукевич)**

<i>Ресурси, пов'язані з привнесенням нових специфічних об'єктів у середовище</i>	<i>Ресурси, пов'язані зі спеціальною адаптацією вже існуючих об'єктів середовища</i>	<i>Ресурси, пов'язані з оптимізацією взаємодії дитини з об'єктами та суб'єктами середовища</i>
Предметні ресурси		
✓ Об'єкти з вираженими істотними і розпізнавальними ознаками; предметні колекції у відповідності з програмою навчання; ✓ спеціальне навчальне обладнання; ✓ глина і фарба для малювання пальцями; ✓ пісок, вода, тісто як матеріал для вправ; ✓ засоби індивідуальної корекції (фіксує, що забезпечують мобільність, оптичні, слухові); ✓ спеціальні комп'ютерні програми; комунікативні альбоми.	✓ Об'єкти з посиленими ознаками (розмір, яскравість, колір, товщина контурів); ✓ об'єкти з привнесеними деталями і властивостями пристосувального характеру (закладки, ручки, держалки, фіксатори, обмежувачі, петлі, звучання); ✓ сигнальні опори, що прискорюють упізнавання і запам'ятовування об'єктів (маркери і мітки: зорові, тактильні, звукові); ✓ спеціально структурована інформація (плани, таблиці, алгоритми).	✓ Освітленість; ✓ засоби забезпечення кращої видимості об'єктів (підсвічування, поєднання кольорів, контурування, фонування, екранування); ✓ засоби, що блокують ковзання (підкладки, килимки); ✓ засоби, що забезпечують вільне переміщення в просторі (пандуси, поручні, ліфти).
Просторові ресурси		
✓ сигнальні опори, що забезпечують орієнтування в просторі і направляють рух (розмітки, покажчики, маркери, спрямовувачі з фактурними поверхнями, світлові і звукові маяки); ✓ засоби структурування простору (подіуми, турнікети); ✓ засоби трансформації простору (стелажі, ширми, завіси).	✓ структурування простору на спеціально організовані зони; ✓ спеціальна організація основних маршрутів пересування; ✓ спеціальна організація робочого поля і робочого місця дитини.	✓ наближення об'єктів, спеціальна організація робочої пози дитини; ✓ огороження небезпечних зон; забезпечення відносної постійності простору; ✓ встановлення меж вільного переміщення в просторі.
Організаційно-змістові ресурси		
✓ смислове структурування всіх видів взаємодій (плани, алгоритми, пам'ятки);	✓ спеціальний режим навчальної роботи (на уроці, протягом дня, тижня, місяця, року);	✓ правила, що забезпечують дотримання режимів і дозувань; ✓ індивідуальні ритм і

✓ ритуали, що забезпечують розуміння дитиною початку і кінця діяльності або заняття (звук дзвінка, запалювання лампи або свічки, розпорошення ароматичних масел та ін.).	✓ спеціальні дозування різних видів навантаження (зорового, слухового, мовленнєвого, фізичного, інтелектуального).	- темп діяльності; ✓ правила, що регулюють життєдіяльність дитини в часі; ✓ правила взаємодії з окремими об'єктами; ✓ емоційно-мовленнєве і діяльне акцентування уваги дитини на окремих об'єктах, їх деталях.
Соціально-психологічні ресурси		
✓ спеціальні засоби комунікації; ✓ здатність бачити й акцентувати сильні сторони дитини; ✓ спеціальний словник, за допомогою якого описуються діти і особливості їхньої поведінки; ✓ приклади досягнень людей з особливостями психофізичного розвитку; ✓ спеціальні ресурси типу «стіна настрою», «оцінювальне полотно».	✓ адекватні ситуації настанови, мотиви, стилі взаємодії дорослих з дітьми та з кожною дитиною окремо; ✓ адекватні ситуації настанови, мотиви, стилі взаємодії дітей з педагогами, батьками, персоналом установи освіти; ✓ спеціальні дитячі портфоліо.	✓ адекватний зовнішній вигляд дитини, її сприятливий соціальний статус; ✓ ситуації успіху; ✓ активна позитивна оцінювальна діяльність всіх учасників освітнього процесу; ✓ рольова насиченість життєдіяльності дитини; ✓ правила, що регулюють відносини суб'єктів освітнього процесу.